

UOT 94 (479.24)

**AZƏRBAYCAN VƏ OSMANLI İMPERİYASI: TİCARƏT ƏLAQƏLƏRİ
TARİXİNDƏN (“SİCİL” VƏ “TƏRƏKƏ DƏFTƏRLƏRİ”NDƏKİ
MƏLUMATLAR ƏSASINDA)****Almaz S.CAVADOVA***

Məqalədə Türkiyənin Dövlət Arxivlərində saxlanılan və Azərbaycanın XV əsr beynəlxalq ticarət əlaqələri tarixinin öyrənilməsi üçün mühüm əhəmiyyətə malik olan «Sicil dəftərləri», «Tərəkə dəftərləri» və digər arxiv sənədlərində Osmanlı imperiyasının müxtəlif ticarət mərkəzlərində azərbaycanlı tacirlərin ticarət fəaliyyəti haqda olduqca qiymətli məlumatlar verilmişdir. Bu sənədlərdə həmçinin Osmanlı sultanlarının həyata keçirdiyi ağır gömrük siyasəti öz əksini tapmışdır. Məlumdur ki, Osmanlı sultanlarının yeritdiyi iqtisadi siyasətin əsasında ölkə daxilində əsas tələbat mallarının daima olmasını təmin etmək dururdu. Bu siyasətin reallaşdırılması isə idxalın genişləndirilməsi, ixracın isə məhdudlaşdırılması demək idi. Odur ki, daxil olan malların, xüsusən xam ipəyin ixrac edilməsinin qarşısını almaq üçün xüsusi məhdudlaşdırıcı tədbirlər, xüsusən ağır gömrük siyasəti həyata keçirilirdi. Azərbaycandan daxil olan xam ipəyin Qərbi Avropaya aparılmasının qarşısını almaq üçün həyata keçirilən ağır gömrük siyasəti isə birbaşa Asiya və Avropa dövlətləri arasındakı ticarət əlaqələrinə zərbə vururdu.

Açar sözlər: Azərbaycan, Osmanlı dövləti, Bursa, ticarət əlaqələri, ipək ticarəti, gömrük rüsumu

Giriş. Azərbaycanla Osmanlı imperiyası arasında daima siyasi ziddiyyətlərin və aramsız müharibələrin olmasına baxmayaraq, dövlətlərarası ticarət fasilələrlə də olsa davam edirdi. Türkiyənin Dövlət Arxivlərində mövcud olan «Sicil dəftərləri», «Tərəkə dəftərləri», «Mühümmə dəftərləri», «Məhkəmə dəftərləri» və digər bu kimi mənbələrdəki qiymətli fakt və məlumatlar XV əsrdə Azərbaycanla Osmanlı imperiyası arasında sıx ticarət əlaqələrinin olduğunu bir daha sübut edir.

“Sicil dəftərləri” (“Qeyd dəftərləri”), “Tərəkə dəftərləri”ndəki (“Mirasın varislər arasında bölünməsi haqqında”) məlumatlar XV əsrdə Osmanlı imperiyasının müxtəlif ticarət mərkəzlərində Azərbaycanlı tacirlərin istər yerli və istərsə də xarici ölkə tacirləri ilə ticarət əlaqələri haqda olduqca qiymətli və

* Bakı Dövlət Universiteti, Tarix fakültəsi, t.f.d., almazjavadova@bsu.edu.az, ORCID ID: 0000-0002-5161-2424

maraqlı məlumatlar verir.

Osmanlı imperiyasının ticarət mərkəzlərində azərbaycanlı tacirlərin ticarət fəaliyyəti. Osmanlı dövləti yüksəlməyə Bursa müsəlman tacirlərinin gələ bildikləri və İslam dünyasının Şərqdə ən mühüm ticarət mərkəzi halına gəlmişdir. Bursa “Kadi sicilləri” (“Qazi qeydləri”) və “Tərəkə dəftərləri” ndəki məlumatlar dövlətlərarası ticarətdə Bursanın mühüm ticarət mərkəzi olduğunu sübut edir [8, 50]. 1478-1481-ci il tarixinə dair «Sicil dəftərləri» ndə Bursaya Azərbaycan və Hind tacirlərinin ticarət məqsədi ilə gəlməsi, buraya hansı malların gətirilməsi, alqı-satqı işinin necə həyata keçirilməsi kimi məsələlərdən bəhs edilir [9, 694].

“Sicil” və “Tərəkə” dəftərlərindəki məlumatlar Azərbaycan tacirlərinin Bursada ticarət etməsini təsdiq edir. Bu mənbələrdə Azərbaycanın müxtəlif şəhərlərindən, xüsusən Təbrizdən, Şamaxıdan, Gilandan ticarət məqsədilə çoxlu sayda tacirin gəlməsi haqda məlumatlar vardır. [8, 52]. Məsələn, 872-873 h.q. (1467–1468-ci il) tarixli “Tərəkə dəftərləri” ndəki məlumata əsasən bu illərdə Bursada ticarət edən şamaxılı tacir Hacı Əbdürrəhmanın, Əcəm Şucaəddinin, Təbrizdən gəlmiş Hacı Cəlaləddin bin Hacı Ahi Karacanın, Hacı Can bin Hacı Səfərşah Əttəbrizinin, İsfahanlı Şəmsəddin Əhməd bin Şucanın, Əli şah bin Məhəmməd bin Şəmsəddin Şirazinin və bir sıra digər tacirlərin adlarını qeyd edə bilərik. Şamaxılı tacir Hacı Əbdürrəhmanın əmlakının, xüsusən ipəyinin 227347 axça (1 axça-1,154 qram) dəyərində və 4400 lidrə (1 lidrə 120 dirhəm, 1 dirhəm 3 qram) ölçüsündə olması, başqa bir tacir Əcəm Şucaəddinin isə vəfatından sonra 15833 axça dəyərində ipəyinin qalması haqda məlumatlar vardır. [7, 52-53].

Ticarət mərkəzlərində alqı-satqı zamanı ortaya çıxan müxtəlif ziddiyyətli məsələlərin həll edilməsi, borc müqavilələrinin təsdiq edilməsi üçün tacirlər məhkəmələrə müraciət edirdilər. Tərtib edilmiş “Sicil dəftərləri”, “Məhkəmə dəftərləri” ndə məhkəmələrə müraciət etmiş davalı, davaçı, borclu və ya alacağı olan Azərbaycanlı tacirlərin adları qeyd edilmişdir. Məsələn, “Məhkəmə dəftərləri” ndə 1479-cu ildə Təbrizdən gəlmiş Hacı Cəlaləddin bin Hacı Ahi Karacanın və Hacı Can bin Hacı Səfərşah Əttəbrizinin, 1469-cu ildə İsfahanlı Şəmsəddin Əhməd bin Şucanın, Əli şah bin Məhəmməd bin Şəmsəddin Şirazinin və digər tacirlərin alqı-satqı zamanı meydana çıxan bir sıra ziddiyyətli məsələlərin həlli üçün məhkəmələrə müraciət etməsi və həmin ziddiyyətlərin aradan qaldırılması ilə bağlı tərtib edilmiş məhkəmə sənədlərindən bəhs edilir [11, 77-78].

Bursa Avropa tacirlərinin müxtəlif Şərq malları, xüsusən ipək və ipək parçalar almaq üçün gəldikləri əsas bazar idi. Bursa bazarlarına xam ipək əsasən Şirvan və Gilandan daxil olurdu. Azərbaycandan Bursaya gətirilən mallar Venesiya, Genuya, Florensiyadan gəlmiş tacirlər tərəfindən alınıb, Avropaya aparılırdı. Azərbaycanın ipək və pambıq parçaları dünya şöhrəti qazanmışdı. Pambıqdan və ipəkdən toxunan diba, zərbaft, məxmər, pərniyan, tafta, dalğalı ipək, atlas, səndəl, dəstar, şale kəmərlər adlı zərif parçalar dünyaca məşhur idi. Xam ipəyin “Şirvani” (Ardeş-Ərəş), “Xarvari”(“Lejiya”), “Xodpəsənd”,

“Şərbaf”adlı dörd çeşidi vardı ki, onlardan sonuncu ikisindən daha yüksək keyfiyyətli ipək parçalar toxunurdu [3, 300].

Bu dövrdə Osmanlı dövlətinin müxtəlif ticarət mərkəzlərinə ipək parça, xam ipək əsasən Təbrizdən, Trabzondan və Hələbdən gətirilirdi. Müəyyən edilmişdir ki, həm Hələb və həm də Trabzon bazarlarında əsas alqı-satqı malı hesab edilən ipəyin çox hissəsi elə Təbrizdən gətirilirdi [4, 16]. İspan səyyahı Klavixo Təbrizi ölkənin ən böyük şəhəri kimi göstərmişdi. Təbriz, Gəncə, Ərdəbil, Şamaxı şəhərləri toxuculuq və ipəkçilik mərkəzləri kimi tanınmışdı. 1475-ci ildə Şamaxıda olan Kontarini bu şəhərdə “Talaman ipəyi” adı ilə məşhur olan ipəyin istehsal olunması haqda məlumat vermişdir [1, 122].

XV əsrin əvvəllərində Sultaniyyənin Təbrizə nisbətən daha böyük ticarət şəhəri olmasını Kastiliya elçisi R.Klavixo da təsdiq edir. O, göstərir ki, Kəfədən, Trabzondan, Osmanlıdan, Suriyadan, Bağdaddan gələn ticarət adamları mal almaq üçün Sultaniyyə şəhərinə axışır dılar [6, 84].

Bursa gömrüyündə ən çox gəlir məhz ipəkdən əldə edilirdi. İpəkdən hər il təxminən 15 min dukat dəyərində gəlir əldə edilirdi. Gömrük dəftərlərində burada İtaliya tacirlərindən çox, müsəlman tacirlərinin ticarət etməsi haqda məlumat vardır. Hər il buraya 5-6 ipək karvanı gəlirdi. Hər karvan 200 yük ipək gətirirdi. Bursa bazarlarında ən qiymətli mal xam ipək, ipək parça hesab edilirdi. Məlumatla görə, florensiyalı tacirlər Bursa bazarlarında ədviyyatı ipək parça ilə dəyişməyi, Misir və Suriyada qızılla dəyişməkdən daha sərfəli hesab edirdilər. İpəklərini satıb qayıdan Azərbaycanlı tacirlər Bursa bazarlarından müxtəlif Avropa malları alıb aparırdılar [5, c.1, 77].

Misir və Suriya limanlarından Antalya və oradan Bursaya dəniz yolu ilə ağır ticarət malları: ağac, taxta, dəmir və s. gətirilirdi. Azərbaycan tacirləri bu tip malları da Bursa bazarlarında əldə edə bilirdilər. Bu ticarət sahəsi o dərəcədə inkişaf etmişdi ki, hətta 1480-ci ildə bu ticarətdə bursalı türk taciri Heyrəddinin (Hayreddin) yarım milyon axça sərmayə ilə bir şirkət qurması haqda məlumatlar vardır [13, c.3, 77].

«Sicil dəftərləri»ndə Təbrizdən ipək gətirən tacirlərin ipəyini satan zaman meydana çıxan bəzi narazılıqlardan bəhs edilir. Məsələn, 1479-cu ilə aid sənəddə 500 lidrə düyünsüz, dolaşq olmayan Astrabadi ipəyi gətirmiş tacir Hacı Cəlaləddin bin Hacı Ahi Karaca haqda məlumat verilmişdir. Mənbədə qeyd edilir ki, Hacı Cəlaləddin bin Hacı Ahi Karaca azərbaycanlıdır, çünki Təbrizdən gəlmişdir, müştərisi isə Hələbli tacir Hacı Həsən bin Hacı Abdullahdır, Məmlük təbəəsidir. 27500 osmanlı axçası dəyərində ipəyin haqqının 14 ay müddətinə ödənməsi zamanı meydana çıxan problemlər bu iki tacir arasında narazılığın yaranmasına və məsələnin Bursa məhkəməsinədək yüksəlməsinə səbəb olmuşdur. Bursa “Məhkəmə dəftərləri” ndə bu məsələ ilə bağlı üç şəxsin adı çəkilir. Biri məhkəmə katibi olan Heybətullah, digəri Hacı Əmir bin Əbdülmövsüm, o biri isə Hacı Can bin Hacı Səfərşah Əttəbrizidir [12, c.3, 77]. Bu məlumatlar və faktlar XV əsrin II yarısında Azərbaycan tacirlərinin Osmanlı bazarlarında ipək ticarəti ilə məşğul olduqlarını bilavasitə sübut edir.

Başqa bir «Sicil dəftəri»ndə 1469-cu ildə İsfahanlı Şəmsəddin Əhməd bin Şuca ilə İraklı tacir Tacəddin bin Eyvaz Şah bin Mahmud və Əli Şah bin Mehmed bin Şəmsəddin Şirazi arasında olan bir borc anlaşmasından bəhs edilir. Bunlardan biri alıcı, biri satıcı, digəri isə araçıdır. Mənbənin məlumatından görünür ki, bu tacirlərdən biri İsfahanlı, biri Şirazlı, digəri isə İraklıdır. “Məhkəmə sicilləri”ndə (“Məhkəmə qeydləri”) qeyd edilir ki, İsfahanlı Şəmsəddin Əhməd bin Şuca bildirir ki, bölgə hamisi Yaralı bin şah Mahmud bin Əli Şahın hüsurunda satın alınıb qəbz olunmuş və iki ay müddətinə ödənməsi gərəkən 29 əşrəfi (məmlük altun sikkəsi-A.C.) qədərində borcum vardı. [93, 78]. Göründüyü kimi, Şirazlı və İraklı tacir arasındakı bu narazılıq Misir sikkəsinin ödənilməsi səbəbindən baş vermişdir. Belə bir məlumat da diqqəti cəlb edir ki, Osmanlı bazarlarında alqı-satqı işlərinə nəzarət edən və tacirlər arasında yaranan mübahisəli məsələlərin həll edilməsi işinə «şahbəndər» adlanan məmur nəzarət edirdi. Onların başçısına isə «şahbəndər ağası» deyilirdi [7, 147].

XV əsrin II yarısına aid Bursa “Sicil dəftərləri” ndə hətta qadınların da xarici ticarətdə iştirakı haqda məlumat verilir. Bu məlumatda Fateh sultan Mehmedin vəziri Zaganos Pasanın qızı Xədicə Xatunun inci və altunlarını Ərəb ölkələrində satmaq üçün vəkili Əbdüssəməd oğlu Abdulla Bəy tərəfindən Xacə Əli bin Abdulla Çələbiyə təslim etməsi və bunların bir hissəsinin satılaraq pulunun və satıla bilmədiyi təqdirdə isə malın qaytarılması haqda qeydlər vardır. Başqa bir «Sicil dəftəri»ndə Hörmüzdə vəfat etmiş Hacı Süleymanın qadını əslən hələbli olub, Bursada yaşayan Hacı Səlamət binti Hacı Ömər Hələbdə Hacı Məhəmmədə əmanət qoyduğu iki sandıq ipək və digər malları alıb gətirmək üçün Tokatlı Yaqub bin Yusifi vəkil etmişdir [13, 78]. Göründüyü kimi qadınlar həm daxili, həm də xarici ticarətdə olduqca fəal idilər.

Həmçinin, Bursa «Sicil dəftərləri»ndə Hindistanın ticarət mərkəzlərində xorasanlı, qeysəriyyəli, bursalı, hələbli tacirlərin ticarət etməsi haqda qiymətli məlumatlar vardır. Mənbənin məlumatında Benqalın Sardevan şəhərində ticarət edən Bağdadlı Hacı Satılmış bin Əli, Hələbli Hacı Eyvaz bin Bəkir, Qaramanlı Hacı Məhəmməd bin Hacı Yaqubun vəfatından sonra mallarının qalmasından bəhs edilir [12, 78].

Osmanlı sultanlarının həyata keçirdiyi gömrük siyasəti. Mənbələrin məlumatına əsasən Osmanlı sultanları daxil olan malların, xüsusən xam ipəyin ixrac edilməsinin qarşısını almaq üçün xüsusi məhdudlaşdırıcı tədbirlər, xüsusən ağır gömrük siyasəti həyata keçirirdilər. Bu mənbələrdəki məlumatlar Osmanlı bazarlarında alqı-satqı prosesinin necə həyata keçirildiyini izləməyə imkan verir. Fateh Sultan Mehmetin fərmanı ilə Osmanlı bazarlarına daxil olan, toxuculuq sənayesinin, ümumiyyətlə, dövlət iqtisadiyyatının inkişafı üçün əsas xammal hesab edilən xam ipəyin dövlətdən kənara çıxmasının qarşısını almaq üçün xüsusi məhdudlaşdırıcı tədbirlər həyata keçirilirdi. Təbriz-Bursa tranzit ticarət yolu ilə daxil olan ipəkdən ilk gömrüyü Tokatda, ikincisini isə Bursada alırdılar. Fateh «Qanunnamə» sinə görə Bursada gömrük gəlirinin böyük qismi, yəni 3 milyon axçadan 2 milyonu mizan (yəni ipək) vergisindən

əldə edilirdi [8, 57]. Mizan-tərəzi ipəyin çəkilib rüsum, bac alındığı yerdədir. İstanbul Başbakanlıq Arxivinin 7387 № li «Maliyyə dəftəri»nin məlumatına əsasən 1479-cu ildə Bursa ipək gömrüyünün ildə 700-1000 axça olduğunu qeyd etmək olar [10, 534].

Mənbələrin məlumatına əsasən, Bursaya daxil olan xam ipək xüsusi karvansarayaya gətirilir, satışdan və rüsum ödənməsindən əvvəl ipəyin başqa bir tərəfə aparılması qeyri mümkün hesab edilirdi. Xüsusi nəzarətçinin-simsarın icazəsi olmadan ipək satışı etmək və ya ipəyi başqa yerə çıxarmaq mümkün deyildir. Rüsumun tamamilə ödəndiyinə dair simsarın təsdiqi olmadan ipək gətirən tacir karvansarayı tərk edə bilməzdi. İpək, yalnız simsarın nəzarəti altında olan tərəzidə çəkilə bilirdi. Yalnız bu proseslər bitdikdən sonra ipəyin satılmasına icazə verilirdi. Simsar tərəfindən müəyyən edilən rüsumun təfsilatına nəzarət etmək vəzifəsini kəndxuda yerinə yetirirdi. İpəyin satılması həm simsarın və həm də kəndxudanın hüsurunda müəyyən edilirdi. Hətta ipəyin kiməsə satılmasına araçılıq edən dəllallar belə simsar tərəfindən müəyyən edilirdi. Dəllal isə öz növbəsində həm ipəyi alandan, həm də satandan ayrıca «dəllaliyyə» deyilən rüsum alırdı. Həm Tokat və həm də Bursada ciddi qaydalar əsasında yüksək faizli rüsumun ödənməsi istər-istəməz ipəyin satış qiymətinin yüksəlməsinə təsir göstərirdi. Odur ki, Bursa tacirləri bir qədər ucuz qiymətə ipək almaq, iki yerdə rüsum ödəməmək üçün Tokata qədər gedib Azərbaycan tacirlərinin gətirdikləri ipəyi satın alırdılar [8, 58].

Sultan II Mehmetin hakimiyyəti dövrünə aid olan «Bursa gömrük qanunu»na görə müsəlman və ya venesiyalı, genuyalı və ya başqa yerlərdən gələn tacirlər satdıqları malın 3/100-ü miqdarında gömrük haqqı verməli idilər. Bu tacirlər Bursadan mal alıb getdikləri təqdirdə yenə də 3/100-ü miqdarında gömrük haqqı ödəməli idilər. Lakin Bursada aldıkları malı yenidən Bursada satdıqları halda heç bir gömrük rüsumu ödəməli deyildilər. Bu qanunda qeyd edilirdi ki, «əgər bir tacir gömrükdən əşya gizlətməmişə onun əşyası dövlət xəzinəsi hesabına müsadirə edilməli idi». XV əsrin II yarısı üçün gömrük rüsumu təkcə Bursa bazarlarında deyil, həmçinin Azərbaycan tacirlərinin ticarət etdikləri bütün ticarət mərkəzlərində də yüksək idi. Belə ki, «İstanbul gömrük qanunu»nda qeyd edilirdi ki, «xaricdən quru və ya dəniz yolu ilə gətirilən əcnəbi parçası, xam ipək, ipək parça və s. üçün əcnəbi tacirlər 4/100, hərracgüzarlar (yəni hərraca tabe olan tacirlər-A.C.) 2/100, müsəlmanlar isə 1/100-i miqdarında vergi rüsumu ödəməli idilər». 1476-cı il «Qanunu»ndakı məlumata əsasən vergi rüsumundakı bu nisbətlər əcnəbilər üçün 5/100, hərracgüzar və müsəlmanlar üçün 4/100-ə qədər yüksəlmişdir. 1481-ci ildə isə yalnız müsəlmanlar üçün gömrük haqqı 2/100-yə endirilmişdir. Bursadan İstanbula daxil olan ipək və digər mallardan da eyni miqdarda gömrük rüsumu alınır [8, 59].

Türkiyənin Dövlət arxivlərində mövcud olan müxtəlif mənbələr orta əsrlərdə Osmanlı imperiyasının hər bölgəsinə uyğun vergi qanunlarının olduğunu göstərir. Hər bölgə üçün «Sayım dəftəri», torpaq, ərazi haqqında «Tapu dəftəri» mövcud idi. Osmanlı imperiyasında hər vilayətin, hər sancağın ayrı bir vergi

qanunu vardı, gömrük vergiləri də bu qanunlarda əksini tapmışdır.

Nəticə. Qeyd edilənlərə əsaslanaraq belə bir ümumi nəticəyə gələ bilərik ki «Sicil», «Tərəkə», «Mühümmə», «Məhkəmə dəftərləri» və digər bu kimi mənbələrdəki məlumatlar bəhs edilən dövrdə Osmanlı imperiyasının ticarət mərkəzlərində Şərqi və Qərbi dövlətləri arasında sıx ticarət əlaqələri olduğunu və Azərbaycan tacirlərinin bu ticarətdə fəal iştirak etdiyini bir daha sübut edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan tarixi. Ən qədim zamanlardan - XXI əsrin ilk onilliklərində. M.Abdullayevin redaktəsi ilə. Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı. 2019, 396 s.
2. Bayramlı Z., Əzizli B. Azərbaycan Evliya Çələbinin 1654-cü il «Səyahətnamə»sində. Bakı: Azərbaycan, 2000, 160 s.
3. Bayramlı Z, Şəbiyev B. Azərbaycan Səfəvi dövləti (XVI-XVII əsrlər). Bakı: Elm-Təhsil, 2017, 359 s.
4. Mahmudov Y.M. Azərbaycan diplomatiyası. Seçilmiş əsərləri, cild IV, Bakı, 2011, s.90-120.
5. Orta əsrlər tarixi: 2 cildə, I c.. Bakı: Maarif, 1988, 527 s.
6. İbrahimova Ü. Azərbaycan tarixi "Mücməli Fəsihidə". Bakı: Mütərcim, 2018, 254 s.
7. İnalçık H. XV əsr Türkiyə iqtisadi və ictimai tarixi kaynakları // JÜJFM, 1953-54, cilt 15, № 1- 4, s. 51-75.
8. İnalçık H. Bursa. XV əsr ticarət və sənaye tarixinə dair vesikalar // TTK Belleten, 1960, cilt XXIV, sayı 93, s. 45-103.
9. İnalçık H. Fatih Sultan Mehmedin fərmanları. Bursa ser'iyyə sicillərində // TTK Belleten, 1974, cilt XI, sayı 44, s. 693-696.
10. İnalçık H. Mehmed II // İslam ansiklopedisi: 12 ciltde, VII c., İstanbul: Milli Ehtim Basımevi, 1988, s. 506-535.
11. Sahillioğlu H. XVII yüzilin ortalarında sermakeşlik və Altun-Gümüş İşlemeli kumaşlarımız // Belgelerde Türk Tarihi Dergisi, 1969, cild II, s. 48-53.
12. Sahillioğlu H. XV yüzil sonunda Hindistanda Osmanlı tacirləri / Osmanlı, 3 ciltde, 3 c., Ankara: Semih Ofset matbaası, 1999, s.77-79.
13. Sitki Baykal. Uzun Hasanın osmanlılara qarşı katı mücadeleye hazırlıqları və Osmanlı-Akkoyunlu harbinin başlaması // TTK Belleten, 1957, sayı 82, s. 261-285.

АЗЕРБАЙДЖАН И ОСМАНСКАЯ ИМПЕРИЯ: ИЗ ИСТОРИИ ТОРГОВЫХ ОТНОШЕНИЙ (НА ОСНОВЕ ИНФОРМАЦИИ В ТЕТРАДЯХ "СИДЖИЛЬ" И "ТАРАКА")

Алмаз С.ДЖАВАДОВА

РЕЗЮМЕ

В статье содержится ценная информация о торговой деятельности азербайджанских купцов в различных торговых центрах Османской империи в тетрадах «Сиджилль», «Тарака» и других архивных документах, хранящихся в Государственном архиве Турции и имеющих важное значение для изучения истории международных торговых отношений Азербайджана в XV веке. Эти документы также отражали жесткую таможенную политику, проводимую османскими султанами. Известно, что экономическая политика османских султанов была основана на обеспечении постоянного наличия предметов первой необходимости внутри страны. Реализация этой политики означала расширение импорта и ограничение экспорта. Поэтому были введены специальные ограничительные меры, особенно жесткая таможенная политика, для предотвращения

экспорта импортных товаров, особенно шелка-сырца. Жесткая таможенная политика, направленная на предотвращение экспорта шелка-сырца из Азербайджана в Западную Европу, напрямую повлияла на торговые отношения между азиатскими и европейскими странами.

Ключевые слова: Азербайджан, Османское государство, Бурса, торговые отношения, торговля шелком, таможенная пошлина

AZERBAIJAN AND THE OTTOMAN EMPIRE: FROM THE HISTORY OF TRADE RELATIONS (BASED ON THE INFORMATION IN "SİCİL" AND "TARAKA BOOKS")

Almaz S.JAVADOVA

SUMMARY

The article contains valuable information about the trade activities of Azerbaijani merchants in various shopping centers of the Ottoman Empire in the " Sicil", "Taraka Books" and other archival documents kept in the State Archives of Turkey and important for the study of the history of Azerbaijan's international trade relations in the XV century. These documents also reflected the heavy customs policy pursued by the Ottoman sultans. It is known that the economic policy pursued by the Ottoman sultans was based on ensuring the constant availability of basic necessities within the country. The implementation of this policy meant expanding imports and restricting exports. Therefore, special restrictive measures, especially heavy customs policy, were implemented to prevent the export of imported goods, especially raw silk. The heavy customs policy pursued to prevent the export of raw silk from Azerbaijan to Western Europe directly affected trade relations between Asian and European countries.

Keywords: Azerbaijan, Ottoman state, Bursa, trade relations, silk trade, customs duty